

Studiehandleiding **Pedagogische Ethiek**

Keuzevak / 7104MA120Y

Opleiding: Master Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs
voltijd & deeltijd
verdiepingsmodule

Periode: Studiejaar 2025-2026
Semester 1, blok 1 (najaar 2025)

Vakcoördinator: Philippe Boekstal
p.boekstal@uva.nl

1. Inleiding

Ethiek is het systematisch nadenken over de rol van morele principes in het menselijk handelen en over het morele beoordelen van dat handelen. Welk moreel principe we kunnen of moeten hanteren en hoe een moreel oordeel tot stand komt, is vaak niet eenduidig te beantwoorden, zeker niet wanneer we deze betrekken op een concrete ingewikkelde situatie.

In Pedagogische Ethiek wordt zodoende nagedacht over de morele principes die een rol kunnen spelen in het opvoeden en in het onderwijs, maar ook over hoe wij jonge mensen willen opvoeden tot morele wezens. Dat verlangt een overdenking van onze eigen doelen voor de praktijk en dus ook over de morele fundering van deze doelen. Er zijn meestal geen enkele juiste antwoorden, want dat is afhankelijk van de actoren in een situatie en mogelijke wisselvallige gevolgen van keuzes en andere toevalligheden. Zo wordt het over het algemeen moreel goed gevonden om eerlijk te zijn, maar er zijn genoeg situaties denkbaar waarin eerlijkheid eerder schadelijk is dan goed doet. Rechtvaardigheid is een belangrijke waarde, maar moeten we altijd even rechtvaardig zijn tegen iedereen? Fundamenteel is de kritische reflectie op de eigen theoretische, intuïtieve en in de praktijk vastgestelde (bijvoorbeeld in wetten en procedures) uitgangspunten die ons denken en handelen vormgeven.

Doel en plaats van het vak in het studieprogramma

Dit vak is één van de keuzevakken die in het eerste blok van de verdiepingsmodule van de master Leraar VHO wordt aangeboden. In onderstaand schema is te zien wat de plaats is van het vak binnen het semester (voltijd).

Blok 1	Blok 2	Blok 3
	Pedagogiek en Algemene Didactiek C (3 EC)	
Keuzevak: Pedagogische Ethiek (3EC)	Vakdidactiek 2 (3 EC)	
Educatief Ontwerpen (6 EC)		
Onderwijspraktijk C (15 EC)		
Intervisie (0 EC)		

2. Leerdoelen

- Kennis van ethiek in het algemeen en van pedagogische ethiek in het bijzonder. Fundamentele vraag in de ethiek is de vraag naar het goede en naar wat goed is (en natuurlijk wat niet). Vandaar: wat is goede pedagogiek en goed onderwijs?
- Kritisch nadenken over de (filosofische) uitgangspunten van pedagogische theorieën en praktijken en de waarden die daaraan ten grondslag liggen: iedere theorie en praktijk van het opvoeden en het lesgeven gaat uit van bepaalde ideeën over wat goed is voor de zich ontwikkelende mens.
- Inzicht verwerven in hoe ideeën/theorieën bepalend zijn voor hoe wij handelen in de concrete praktijk, en andersom: hoe bepaalde belangen van invloed zijn op onze idee- en theorievorming.
- Inzicht verwerven in hoe jij zelf een morele positie kunt vormen en innemen in complexe vraagstukken en bij dilemma's die onvermijdelijk horen bij pedagogische relaties en situaties (bijvoorbeeld als hulpverlener of docent).
- Enkele vaardigheden verder ontwikkelen om jezelf en anderen te helpen zich meer te vormen tot morele wezens.

3. Onderwijsvormen

Afhankelijk van het aantal deelnemers wordt tijdens de hoorcolleges gevarieerd met activerende werkvormen in duo's of in kleine groepjes. Los van de omvang zijn de colleges interactief en wordt studenten gevraagd vragen, voorbeelden en argumenten in te brengen. Naast de opgegeven literatuur kunnen de studenten ook denkopdrachten meekrijgen.

De colleges vinden plaats op:

- 2 september 2025 13.00 – 14.45 uur
- 16 september 2025 13.00 – 16.30 uur
- 30 september 2025 13.00 – 16.30 uur
- 7 oktober 2025 13.00 – 14.45 uur*
- * Na afloop van het laatste college is er een facultatief vragenuurtje waar je terecht kan met vragen, ook ter voorbereiding van de eindopdracht

4. Toetsing

Het vak Pedagogische Ethiek wordt afgesloten met een zelfstandig te maken *take home*-opdracht. Je kiest of bedenkt daarvoor een realistisch moreel dilemma en moet vanuit de behandelde stof (colleges en literatuur: de theorieën en begrippen) mogelijke oplossingen schetsen en aangeven waarom het eventueel moeilijk is om tot een oplossing te komen. Aangezien het slagen van deze opdracht afhangt van het gekozen dilemma, mag deze eerder (voorafgaand aan het definitieve inlevermoment) voorgelegd worden aan de docent, na afloop van een college of via de mail.

Het cijfer komt tot stand door puntentoebedeling aan verschillende in de opdracht te verwerken vereisten. Voor deze opdracht dient een voldoende te worden behaald (tenminste 5,5) en wordt afgerond op een half cijfer. Cijfers tussen de 5,0 en 6,0 worden niet gegeven. De eindopdracht bepaalt voor 100% het eindcijfer voor dit vak. Er bestaat tevens een herkansingsmogelijkheid. Als je na de herkansing nog geen voldoende hebt gehaald, moet je je volgend semester opnieuw inschrijven voor een keuzevak.

Toetsdata – Voltijd & deeltijd

- De eindopdracht dient voor **dinsdag 21 oktober voor 9.00 uur** ingeleverd te worden via Canvas.
- De eindopdracht kan worden herkanst en dient te worden ingeleverd via Canvas voor **dinsdag 2 december voor 9.00 uur**.

De examinerator heeft na de deadline tien werkdagen de tijd om het werk na te kijken en vijf dagen om het cijfer vervolgens door te geven aan de onderwijsadministratie. Daarna heeft de onderwijsadministratie vijf werkdagen om dit cijfer te verwerken in SIS. In de Onderwijs- en Examenregeling (OER) vind je meer algemene informatie over toetsing, bijvoorbeeld over de voorwaarden om aan tentamens te mogen deelnemen, herkansingen en de geldigheidsduur van uitslagen. Zorg ervoor dat je van deze informatie op de hoogte bent! Je vindt de OER op de studentenwebsite: student.uva.nl (kies bovenaan voor 'Lerarenopleidingen').

5. Feedback op toetsing & manier van inzage

Je levert je eindopdracht in via Canvas. Als de docent commentaar heeft op je opdracht, zal hij dit in Canvas in de opdracht zelf erbij zetten. Het commentaar is twee weken na de deadline zichtbaar.

Vergeet dus niet in Canvas te kijken om de feedback te lezen! Aangezien de eindopdracht digitaal wordt nagekeken, is er geen apart inzagemoment. Het cijfer wordt twee weken na de inleverdeadline op Canvas gepubliceerd.

6. Van de student verwachte activiteiten

In dit vak wordt het volgende van studenten verwacht:

- Aanwezigheid. Als je je inschrijft voor dit vak maar niet naar de colleges komt, dan moet je dit vak niet volgen. Natuurlijk kan het een keer gebeuren dat je ziek bent en hierdoor het college mist. Stuur in dat geval voorafgaand aan het college een bericht naar de docent, zodat hij weet waarom je afwezig bent. Ook moet je een vervangende opdracht maken over de literatuur die je voor dat college had moeten voorbereiden.
- Bij de colleges wordt actieve aandacht vereist en mogen altijd vragen gesteld worden. Je krijgt soms opdrachten mee om over na te denken en dat is dan het huiswerk.
- Teksten moeten allemaal gelezen worden voordat je naar de colleges komt. Neem de teksten mee. Er worden vragen over gesteld en er wordt over gediscussieerd.

Indicatie tijdsinvestering (3 EC)

Deelname aan colleges	10 uur
Zelfstudie literatuur	30 uur
Nadenken	14 uur
Opdracht	30 uur

Totaal aantal te besteden uren (3*28 uur): 84 uur

7. Rooster & literatuur

Hier vind je de inhoud van het vak per week. De colleges zijn van 13.00 tot afwisselend 14.45 of 16.30 uur. De locatie van onderwijs en tentamens vind je op rooster.uva.nl. Houd de mededelingen op de Canvasomgeving van dit vak in de gaten voor eventuele roosterwijzigingen. Alle hieronder genoemde literatuur wordt beschikbaar gesteld via Canvas. Het is mogelijk dat er nog wijzigingen worden doorgevoerd in de literatuur; dit zal tijdig bekend gemaakt worden.

College 1: Ethiek

Morele principes, ethische argumentaties, verantwoordelijkheid, relativisme/universalisme.

Te lezen literatuur:

J. Ebskamp en H. Kroon, *Beroepsethiek voor SPH*, 'Reflectie op de moraal', p. 35-50

N. Noddings, *Philosophy of Education* (2012), 'Ethics and moral education', p. 151-176

Fritz Oser, 'Models of moral motivation' (2013), p. 7-26, in *Handbook of Moral*

Motivation. Theories, Models, Applications, samengesteld door K. Heinrichs, F. Oser

en T. Lovat

College 2: Ethisch redeneren

Te lezen literatuur:

- J. Ebskamp en H. Kroon, *Beroepsethiek voor SPH*, 'Reflectie op de moraal', p. 35-50

- N. Noddings, *Philosophy of Education* (2012), 'Ethics and moral education', p. 151-176
- Fritz Oser, 'Models of moral motivation' (2013), p. 7-26, in *Handbook of Moral Motivation. Theories, Models, Applications*, samengesteld door K. Heinrichs, F. Oser en T. Lovat

College 3: Casuïstiek

Segregatie, rechtvaardigheid, gelijkheid, rechten en plichten. Te lezen literatuur:

- M. Merry, G. Driessen en I. Oulali, 'Doet onderwijssegregatie ertoe?' (2012), in *Pedagogiek*, jaargang 32, 2, p. 151-164
- J. Kessels, E. Boers en P. Mostert, *Vrije Ruimte. Filosoferen in organisaties* (2013), 'Scholing en vrije ruimte' + 'Op zoek naar de rede', p. 15-69

College 4: Uitgangspunten opvoeding en onderwijs

Cijfers, beoordeling, disciplineren, adolescentie, onderwijs. Te lezen literatuur:

- G. Biesta en S. Miedema, 'Pragmatisme' (2001), p. 130-149, in *Grondslagen van de wetenschappelijke pedagogiek. Modern en Postmodern*, samengesteld door P. Smeyers en B. Levering
- S. A. McLeod, 'Kohlberg's Stages of Moral Development' (2013), te lezen op www.simplypsychology.org/kohlberg.html
- J. van der Helden en H. Bekkering, *De lerende mens* (2015), 'De filosofie van het leren', p. 13-31

8. Opdracht Pedagogische Ethiek

De opdracht bestaat uit het zelf bedenken van een geschikte casus waaruit een levensecht moreel dilemma blijkt. Uit een stapsgewijze analyse moet volgens opgegeven richtlijnen blijken waarom het een moreel dilemma betreft. De verschillende behandelde ethische theorieën moeten met relevante begrippen en redeneringen toepast worden op het dilemma en de student moet duidelijk maken welke theorie al dan niet geschikt is voor de toepassing. Tot slot moet de student een eigen morele beoordeling verantwoorden, eventueel ondersteund vanuit de artikelen en de in het college behandelde stof.

Focus niet op de opdracht zelf, maar focus op het leren. Zolang het te maken heeft met de stof, is het lezen, het nadenken, betrokkenheid bij discussies en het vragen stellen de beste manier om voor te bereiden. De omvang van de opdracht is maximaal 1200 woorden. In het laatste college zal de docent stapsgewijs een voorbeeld geven van hoe de opdracht gemaakt kan worden. Studenten kunnen alvorens in te leveren nog vragen (via de mail) of het gekozen morele dilemma geschikt is voor uitwerking. Voor ieder onderdeel van deze opdracht zijn meerdere punten te behalen welke corresponderen met elementen die terug te vinden moeten zijn in een juist antwoord.

9. Ga voorzichtig om met data van leerlingen

Binnen de opleiding moet je altijd voorzichtig omgaan met persoonlijke informatie over leerlingen en collega's. Stel jezelf altijd de vraag: is het echt nodig om de persoonsgegevens van de leerling of de collega te gebruiken, of kan het ook anders? Let in ieder geval op de volgende punten:

1. **Anonimiseer het werk dat je inlevert** – om de casus te begrijpen is het voor de docent niet nodig om de echte naam van individuen te weten. Schrijf bijvoorbeeld 'leerling 1' en 'leerling 2' in plaats van de echte naam van de leerling.
2. Ook als je data bewaart van leerlingen en/of collega's, doe dit zoveel mogelijk zonder de persoonsgegevens van leerlingen en/of collega's te vermelden.
3. Zorg dat je niet onnodig data van leerlingen en/of collega's bewaart. Bewaar alleen eventuele data die je nodig hebt voor dit vak.
4. Bescherm de data goed – het gaat vaak om persoonlijke informatie. Bewaar data bijvoorbeeld alleen op een computer met een sterke wachtwoordbeveiliging.
5. Ga ook in je dagelijks leven voorzichtig om met persoonsgegevens van anderen: praat bijvoorbeeld niet over leerlingen en/of collega's met naam en toenaam als je in openbare ruimtes bent (zoals in het openbaar vervoer of op feestjes).
6. Vernietig alle gegevens van leerlingen en/of collega's zodra je studie voorbij is.

Copyright

Je mag geen lesmateriaal gemaakt door de docent met anderen delen (zoals PowerPoint presentaties, online video's, online manuscripten, opdrachten, examenmateriaal, etc.).

Privacy

Respecteer de privacy van medewerkers en medestudenten. Dit betekent bijvoorbeeld dat je geen video/geluidsopnames van personeel of medestudenten mag maken of verspreiden zonder hun toestemming. Meer informatie is te vinden in het Studentenstatuut: Onderwijs - Universiteit van Amsterdam (uva.nl).

10. Evaluatie van het onderwijs

Elk vak wordt na afloop geëvalueerd door middel van een vragenlijst. Zo kan je als student je feedback geven op de kwaliteit van het onderwijs. Op basis van de evaluaties kan een vak waar nodig verbeterd worden voor de volgende groep studenten. Beantwoord de vragen zo eerlijk mogelijk en wees daarbij concreet en constructief. De evaluatie is uiteraard anoniem. Een aantal weken na afloop van het vak wordt er een evaluatierapport op de Canvasomgeving van het vak geplaatst: hierin wordt de vakevaluatie samengevat. Ook kan de vakcoördinator hier een reactie geven op de evaluaties.

Als uit de evaluatie blijkt dat er meer dan alleen een vragenlijst nodig is, dan organiseert de opleiding een panelgesprek. Hiervoor worden een aantal studenten uitgenodigd. Samen met de docent en de onderwijsdirecteur of kwaliteitszorgmedewerker wordt gesproken over het verloop en de inhoud van het vak. Studenten kunnen indien gewenst ook zelf een panelgesprek aanvragen.

Verbeteringen naar aanleiding van eerdere evaluaties

Het vak Pedagogische Ethiek wordt altijd goed geëvalueerd. Er zijn geen wijzigingen doorgevoerd naar aanleiding van de vorige evaluatie, behalve enkele kleine organisatorische punten.

Algemene informatie

Deelname aan onderwijs en tentamen

Om deel te kunnen nemen aan het onderwijs en de afronding van dit vak dien je je binnen de voorgeschreven periode aan te melden conform de door het onderwijsbureau voorgeschreven procedure (zie de pagina 'Vakaanmelding' op de studentenwebsite: <https://student.uva.nl/onderwerpen/vakaanmelding>). Bij niet-tijdige aanmelding of onjuiste inschrijving kan deelname aan het onderwijs en/of tentamen worden geweigerd. Als je correct staat ingeschreven voor het vak, hoef je je **niet** apart aan te melden voor het tentamen en het eventuele hertentamen. Uitsluitend bij correcte inschrijving kunnen de resultaten in SIS worden verwerkt.

11. Roosterwijzigingen

De locatie van het onderwijs en tentamens vind je op <http://rooster.uva.nl>. Houd de mededelingen op de Canvasomgeving van de cursus in de gaten voor eventuele roosterwijzigingen.

12. Onderwijs- en Examenregeling (OER)

In de Onderwijs- en Examenregeling (OER) vind je belangrijke informatie over toetsing, bijvoorbeeld over de voorwaarden om aan tentamens te mogen deelnemen, herkansingen en de geldigheidsduur van uitslagen. Zorg ervoor dat je van deze informatie op de hoogte bent! Je vindt de OER op de studentwebsite: <https://student.uva.nl/onderwerpen/onderwijs-en-examenregelingen-oer>.

13. Fraude en plagiaat

Onder fraude wordt verstaan het handelen of nalaten van de student dat erop gericht is het vormen van een juist oordeel door de examinerator omtrent kennis, inzicht en vaardigheden van de student geheel of gedeeltelijk onmogelijk te maken. Een voor iedereen duidelijk herkenbare vorm van fraude is bijvoorbeeld het op enigerlei wijze 'spieken' tijdens het tentamen. Een helaas vaak voorkomende vorm van fraude, die in de wetenschappelijke wereld zeer zwaar wordt aangerekend, is het plegen van plagiaat.

Plagiaat

Een wetenschappelijke tekst moet controleerbaar zijn en daarom dien je gebruikte (internet)bronnen altijd te vermelden in een zogenaamde bronvermelding. Als je een stuk tekst of tabel van iemand overneemt geef je precies aan wie de auteur is en waar je de tekst of tabel hebt gevonden. Doe je dat niet en wek je dus de indruk dat die tekst of die gegevens van jezelf zijn, dan wordt dat plagiaat genoemd. Het plegen van plagiaat in een paper of scriptie betekent altijd uitsluiting van de betreffende tentamen- of scriptiegelegenheid. Bovendien kan de examencommissie nog zwaardere straffen opleggen. Zorg dus dat je altijd goed je bronnen vermeldt en niet zomaar stukken tekst of gegevens van anderen overneemt. Zie voor meer informatie de studentenwebsite: <https://student.uva.nl/onderwerpen/plagiaat-en-fraude>.

14. Beroepsmogelijkheden

Als je het niet eens bent met een beoordeling, neem dan eerst contact op met de vakcoördinator. Hij/zij is als examinerator verantwoordelijk voor de beoordeling. Je kunt dan nagaan of een herbeoordeling mogelijk is. Als dat niet mogelijk is, of je blijft het oneens met de beoordeling, dan kan je binnen 6 weken na bekendmaking van de uitslag beroep aantekenen bij het College van Beroep voor de Examens (CBE). Het College dient overeenkomstig artikel 7.61, tweede lid, van de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) te beoordelen of de bestreden beslissing al dan niet in strijd is met het recht. Let op: Het College is *niet* bevoegd te oordelen over de inhoud van gemaakte papers of tentamens. De CBE heeft een beperkte toetsingsmogelijkheid en beoordeelt slechts of de Examencommissie c.q. examinerator in redelijkheid tot het desbetreffende oordeel heeft kunnen komen. Studenten worden geacht om, wanneer zij beroep bij het CBE aantekenen, tevens contact op te nemen met de studieadviseur en/of de examencommissie van de ILO. Dit schort de termijn voor beroep bij het CBE niet op.

Bijlage 1 – Beoordelingsformat take home paper

Aan onderstaande antwoordelementen worden de volgende punten toegekend:

Onderdeel	Punten
Het nauwkeurig weergeven van een moreel dilemma	10
Een uitleg van de relevante belangen/betrokkenen/partijen (minimaal 2)	10
Een argumentatie waaruit blijkt waarom het een moreel dilemma betreft	10
Het benoemen van relevante waarden en een uitleg wat voor soort waarden het betreft	15
Drie verschillende ethische theorieën toegepast op het morele dilemma. Bij iedere theorie relevante begrippen en conclusies genoemd	35
Een eigen beargumenteerd standpunt welke theorie de voorkeur geniet om richting een mogelijke oplossing van het dilemma te komen en welke niet	15
Tot slot een korte reflectie of het nadenken tijdens het vak en dit tentamen waardevol en/of nuttig is geweest	5
Totaal aantal te behalen punten	100

Bij vragen kun je contact opnemen met de docent en vakcoördinator: Philippe Boekstal
(p.boekstal@uva.nl)